

INTRODUKTION

Det är märkligt hur Tomas Tranströmer i sin dikt *Östersjöar* från 1974 lyckades sätta ord på den komplexa mänskliga erfarenhet som är så tydlig idag, mer än fyrtio år efter det att dikten publicerades, och som väver samman historia, politik och natur i en motsägelsefull enhet som är detta innanhav. Havet och det land som omfamnar det är i Tranströmers dikt å ena sidan ”vattenvidden, utan dörrar, den öppna gränsen / som växer sig allt bredare” och å den andra ”platser där medborgarna är under kontroll, / där tankarna byggs med reservutgångar”. Så var det 1974, och så är det fortfarande.

Tranströmers pluralisering av Östersjön var inspirationskällan när undertecknad, tillsammans med Anna-Maria Rimm, började planera 2016 års TFL-dag, slutpunkten för vårt tvååriga uppdrag som redaktörer för *Tidskrift för litteraturvetenskap*. TFL-dagen hölls vid Södertörns högskola den 21 oktober 2016, och evenemanget finansierades av Centre for Baltic and East European Studies (CBEEES). Ett särskilt tack går till centret, som också upplät sina lokaler åt konferensen, och till dess förra föreståndare, Rebecka Lettevall, som hade vänligheten att inleda konferensen med inspirerande välkomstord och en presentation av centrets verksamhet.

Att vi valde temat *Östersjöar* berodde på att vi ville fånga den pluralism, polyfoni och motsägelsefullhet som präglar förbindelserna mellan länderna i framför allt Norden och Baltikum men också övriga länder som innesluter innanhavet. Det handlar om identitetskonstruktion och -dekonstruktion, gränsdragning och gränsöverskridande, hemlöshet och hemlängtan.

Konferensens sex föredragshållare gav oss just denna mångsidiga bild. Av dessa sex har tre, Gunilla Hermansson, Anders Öhman och Mia Österlund, valt att publicera sina bidrag i föreliggande nummer. De övriga tre, Monika Fagerholm, Markus Huss och Eneken Laanes, kunde av olika skäl inte publicera sin texter här, men deras respektive föredrag – om den komplexa skapandeprocessen i en tvåspråkig miljö (Fagerholm), mångspråkighet i Tranströmers *Östersjöar* (Huss) samt den ryske författaren Andrej Ivanovs tematisering av migration och statslöshet i Östersjöregionen (Laanes) – var alla väsentliga bidrag till den diskussion som fördes.

De tre bidrag som vi har fått förmånen att trycka i detta nummer behandlar alla frågor om identitet, gränser och gränsöverskridanden i området kring Östersjön, Bottenhavet och Bottenviken. Gunilla Hermansson följer bilden av Rosa Luxemburg och dess förvandlingar i dels en dansk, dels en finlandssvensk kontext. Medan Emil Bønnelycke i sin prosalyriska svit *Rosa Luxemburg* (1919) averotiserar Luxemburg genom att behandla henne som dels en svag kvinna, beroende av manlig kraft, dels en passiv flicka, knyter Hagar Olsson ihop Luxemburg med bilden av flyttfåglar för att därigenom väva samman frågor om våld, estetik och kön. Anders Öhman fokuserar i sitt bidrag på konstruktionen av Norrland i verk av Pelle Molin, Olof Högberg och Gustav Hedenvind-Eriksson, som försökte bekämpa den dominerande, koloniala bilden av Norrland som det Andra genom att skriva fram en norrländsk identitet. Östersjön är konkret närvarande i Mia Österlunds läsning av Ulf Starks och Stina Wirsens bilderbok *System från havet*. Österlund tar fasta på den ”inramade tystnad” som präglar berättandet i boken och som förkroppsligas av Östersjön. Havet fungerar som en metonymi för barnens traumatiska erfarenhet av kriget.

Av numrets övriga fem bidrag ansluter två omedelbart till Östersjötemat. Åsa Warnqvists artikel behandlar, precis som Österlunds, flyktens tematik i samtida svensk barnlitteratur.

Warnqvist urskiljer i de sjutton bilderböcker hon analyserar en tendens att beskriva flykten som en resa eller ett äventyr och inte som ett trauma. Samtidigt etablerar dessa böcker nya mönster som blottlägger hemlöshet och möjligheten att skapa nya förbindelser. Jenny Holmqvist undersöker repetitionens mångsidiga närvaro i Monika Fagerholms roman *Den amerikanska flickan*, en närvaro som genomsyrar såväl romanens tematik som dess gestalter. Repetitionen ifrågasätter ytterst begreppet sanning och generera ett sökande efter en sann och i grunden omöjlig historia.

Martin Hellström använder i sin artikel om Maria Gripes *I vår lilla stad*-trilogi en metod som involverar barn som medforskare. Det medforskande boksamtalet om Gripes böcker blottlägger en problematik kring genretillhörighet som tidigare forskning förbisett. Andreas Hedberg diskuterar metaforer och retoriska mönster i broschyrer som gavs ut av och spreds inom den Evangeliska Fosterlands-Stiftelsen och som utgjorde en viktig del av samfundets missionerande Indien och Östafrika. Slutligen: Frågan om hur mening produceras i en dikt står i centrum för Jim Blomqvists bidrag, som genom att analysera syntaktiska element i två dikter av Ann Jäderlund visar hur en dikts inre struktur producerar mening, också i ett feministiskt och ideologiskt hänseende. Broschyerna utnyttjar huvudsakligen pathosargument och den genomgående metaforen är kristendomen som ett ljus i motsats till det hedniska mörkret.

Utöver artiklarna är vi också glada att under rubriken "Vid forskningsfronten" få publicera en beskrivning av Anne Heiths pågående forskningsprojekt vid Umeå universitet, betitlat "Avkolonisering och väckelse. Laestadianismens roll i nutida samiska och tornedalska texter".

Ett omfattande recensionsblock avslutar detta sista nummer för redaktionen i Uppsala och Södertörn. I och med detta sätter vi, Anna-Maria Rimm, Karl Berglund, Sam Holmqvist, Tuva Haglund och undertecknad, punkt och lämnar med varm hand över ansvaret till Institutionen för litteraturvetenskap, idéhistoria och religion vid Göteborgs universitet. Vi vill avslutningsvis tacka alla skribenter som bidragit med artiklar dessa två år. Ett särskilt tack går till alla anonyma granskare som delat med sig av sina kunskaper inom alla upptänkliga områden.

God läsning!

Mattias Pirholt